

ÖN SÖZ

Ulubatlı Hasan Anadolu Lisesi'nin de dahil olduğu HISTOLAB yarışmasına katılmak amacıyla yazdığımız makalede, müzelerin tarih öğrenimine ne gibi büyük bir katkısı olduğunu ve tarih bilinci içerisinde bir nesil yetiştirmeye nasıl yardımcı olabileceğini göstermeyi hedeflemekteyiz.

Türkiye'deki ders programı ağırlığı ve sınavlar göz önüne alındığında gençlerin özellikle tarih gibi sözel derslere ilgisi azalmaktadır. Müzelerle öğrencilerin teşvikinin sağlanması ve tarihin öğrencilerin gözünde somutlaştırılması mümkün olabilmektedir.

Her şeyden önce ülkemizin kurucusu olan Türk tarihine yön verip kadınların da büyük projelere katılıp söz sahibi olmalarını sağlayarak bu makaleyi yazmamıza vesile olan Mustafa Kemal Atatürk'e sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca bu makaleyi hazırlarken bizden yardımlarını esirgemeyen tarih öğretmenimiz Fatih Ayan'a ve bu projeye katılmanızı sağlayan okulumuz idaresine teşekkür ederiz.

Son olarak; araştırmalara dayanan bu makalemiz öğrencilerin tarih öğrenimine olan ilgisini arttırmak için faydalı olabilecek noktalara yeterince değindiyse ve müzelerin tarih öğrenimine katkısını yeterince iyi açıkladıysa mutlu oluruz.

Asmin Ece TÜRKAN/ Işıl Su DOĞAN

Bursa/2023

TARİH VE MÜZELERDE EĞİTİM

1.1 Tarih Nedir?

Tarih: Olay ve olguları objektif bir şekilde anlatmaya yarayan sosyal bir bilim dalıdır.

Türkiye’de tarih öğretimi erken yaşlardan itibaren çoğunlukla kitaplara dayalı bir ezber sistemi üzerinden yapılmaktadır. Bu sebepten dolayı öğrencilerin tarihe olan ilgisi azalmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler ilgi duydukları için değil yapmak zorunda oldukları için tarih çalışmaktadırlar. Öğrenciler onlara verilen müfredat dışında nadiren tarihle ilgili araştırma yapmaktadır. Bunun sonucunda tarihe ilgisi olmayan bir nesil yetişmektedir. Tamda bu noktada biz; müzelere yapılan gezilerin tarihe olan ilgiyi arttırabileceğini düşünürüz.

Bu düşüncemizden yola çıkarak yaptığımız 85 kişilik anket çalışmamızın sonucunu da bu düşüncemize somut bir kanıt olarak görüyoruz. Bu anketimize katılan bireylerin %79 gibi büyük bir çoğunluğu sorduğumuz “Tarih dersinin nasıl işlenmesini istersiniz?” sorusuna “Tarihi yerler ve müzelerin aktif bir şekilde gezilmesi ile.” Seçeneğini seçmiştir.

Peki bu kadar çok bireyin istekli bir şekilde müze gezmek seçeneğini seçmesine rağmen neden okullarda müze gezileri bu denli az yapılmaktadır? Bunun sebepleri arasında; ulaşım problemleri, mali sorunlar başta gelmektedir. Ayrıca Türkiye’nin tarih öğretmeni yetiştirme tarzı modernleşmemiş ezber dayalı eğitim sistemiyle uyuşan, belli bir kalıba uydurmaya çalışan bir yapıda olduğu için; müze gezdirmek gibi yenilikler yapan öğretmenlerin sayısı nadir olmaktadır.

Oysaki bu tür müze gezileri öğrencide etik anlayışının güçlenmesine ve kültüre sahip çıkma gibi değerlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu tür bilinçlenmenin yoksun olduğu bölgelerde yetişen bireylerin tarihi eser kaçakçılığı gibi faaliyetlerle, tarihimizin önemli bir bölümünü temsil eden ve turistik açıdan ülkeye getirisi olan eserlerin zarar görmesine sebep oldukları bilinmektedir. Bu tür şahıslar sadece kendi mali çıkarları adına ülkemizde yasa dışı yollarla definecilik faaliyeti göstererek buldukları, bilim insanlarımızın geçmiş ile ilgili sordukları bir çok soruya cevap verebilecek önemli tarihi eserleri yasa dışı yollarla yurt dışına kaçırmaktadırlar. Ancak tarih bilinci yüksek bireylerin yetiştirildiği ülkelere baktığımız zaman bu gibi sorunlar azınlıktadır. Tarihi eser bulunulması durumunda neler yapılmalıdır? *“Tarihi eserleri bulan, sahip oldukları veya kullandıkları arazide tarihi eser bulunduğunu bilen veya yeni haberdar olan vatandaşlarımızın, bunu en geç üç gün içinde, kendisine en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara, diğer yerlerde ise mülki idare amirlerine bildirmeleri gerekmektedir”* <https://kvmgm.ktb.gov.tr>

1.2 Tarih bilinci yüksek bireyler nasıl yetiştirilir ?

Eğer ki önceki bölümde bahsettiğimiz gibi tarih bilinci yüksek bireylerin olduğu ülkelerden olmak istiyorsak öncelikle öğrencilerin tarihe ilgili olmalarını sağlamamız gerekmektedir. Bunun için de tarih derslerinin daha ilgi çekici bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu koşulun sağlanması için de kitaplar üzerinden derste anlatılan olay ve olguların öğrenci gözünde somutlaştırılması amacıyla müze gezileri gibi etkinliklerin çoğaltılması gerekmektedir.

1.3 Müze nedir? Müze gezilerinin düzenlenmesi ve alternatifler:

Müze: Kar amacı gütmeyen, kalıcı, topluma ve toplumun gelişimine hizmet eden, halka açık, “soyut” ve “somut” insanlık mirasını ve çevresini eğitim, çalışma ve eğlenme amacı için edinen, koruyan, araştıran, ileten ve sergileyen kurum olarak nitelendirilmektedir.

<https://derqipark.org.tr>

Müzeler uygarlık tarihine tanık olmuş nesne, hayvan ve insan iskelet yapısı, ağır savaş silahları gibi eserlerin sergilendiği mekanlardır. Dolayısıyla müzeler, bir geçmişimizin olduğunu ve bu geçmişin neye benzediğini bize gösterir. Müzeler bir çok tarihi eser ev sahipliği yaptığı için bireylerin ilgisini çekmekte ve tarihi bireylerin gözlerinde bir kanıt eşliğinde somut olarak canlandırdığı için bireylerin tarihe olan ilgisini arttırır. Bundan dolayı da tarih öğrenimi sırasında bu tür müze gezileri ve etkinlikleri yapılmalıdır. Peki müzelere gezileri nasıl yapılır ve bu gezilerde hangi etkinlikler bulunur?

- 1) Öncelikle ders sırasında hangi konu işleniyor onunla ilgili bir müze araştırılır.
- 2) Gidilecek müzenin görevlileriyle konuşulur.
- 3) Öğrencileri götürecek taşıt belirlenip, anlaşılır.
- 4) Öğrencilere gidilecek olan müze ve kişi başı ücret haber verilir.
- 5) Müzeye gezi yapılır, gezide etkinlikler düzenlenir

Müze gezisi sırasında nasıl etkinlikler yapılır? Öğrenciler tarih eser ve mekanları incelerken aynı zamanda müze görevlisi öğrencilerin baktığı tarihi eser ve mekanlar hakkında bilgi verir. Ayrıca bu esnada öğrenciler tarih dersinde görüp merak ettikleri tarihi eserler ve mekanlar hakkında görevliye soru sorma imkanına sahip olur.

Bölümün başında verdiğimiz Dergi Park sitesinden alınan yazıda da açıkça anlaşılacağı üzere müzelerin ve bu müzelerin gezilmesinin toplum adına bir çok yararı vardır lakin bu faydalardan yararlanmak için tek yol müzeleri canlı bir şekilde ziyaret etmek değildir. 1.1. Bölümde de anlattığımız üzere belli başlı problemler müzelerin mekansal açıdan gezilmesinin önünü kapatsa da bu durumu sanal müzeler eşliğinde aşabiliriz.

Peki nedir bu sanal müzeler (virtual museum) ?

360° çekim yapılabilen kameralar sayesinde interneti kullanarak bulunduğunuz mekandan, elinizdeki herhangi bir cihazdan; bilgisayarınızdan, telefonunuzdan ve hatta televizyonunuzdan adeta gerçekten oradaymışsınız gibi müzeleri gezebileceğiniz bir sanal programdır. Eğer ki öğretmen tarih hakkında anlattığı konunun öğrencilerin gözünde canlanması istiyor lakin 1.1. Bölümde de belirttiğimiz mali sorunlar ve ulaşım problemleri gibi engeller sebebiyle oluşan aksaklıklar dolayısıyla canlı ortamda bir müze gezisi düzenleyemiyor ise bu sanal programı kullanarak sanal da olsa bir müze gezisi düzenleyebilir. Fakat bu tür etkinliklerin yapılması için tarih alanındaki öğretmenlerin <https://www.eleman.net> adresinde de belirtilen niteliklere sahip olması gerekmektedir:

- Öğretmeyi, anlatmayı sevmesi ve öğrencilere karşı sabırlı olması
- Bir çok farklı öğrencisi olacağı bilinciyle, empati duygusu ile hareket edip hepsine eşit yaklaşması
- Sözel yeteneğin sadece okuma ve araştırma değil, anlatım kısmında da gelişmiş olması
- Tarih bilgisi vermek dışında öğrencilere tarihi sevdirmeyi iş edilmeli
- Sınıfın eğitim koşullarına uygun olması için ortamın sorumluluğunu üstlenmeli
- Tarih kitapları ve romanları okumak konusunda öğrencileri yönlendirmelidir.

1.4 Tarih Öğretmenliği ve Müzeciliğin Gelişimi:

a) Osmanlı döneminde tarih öğretmenliğinin gelişimi

Tarih öğretimi insanlığın ilk çağlarına kadar dayanmaktadır. Tarih öğretmenliği ise ilk olarak 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde 1848 yılına kadar öğretmen yetiştirme ile ilgili hiçbir gelişme yaşanmamıştır. Bu durum

- 1) Osmanlı devletinin eğitim sistemini oluşturan eğitimci ve öğrenci yetiştirme sisteminin yüzyıllar boyunca değişmemesine,
- 2) Medrese ve mekteplerde yozlaşmaya,
- 3) Devletin her anlamda gerilemesine,
- 4) Ülkede eğitimsiz kişilerin artmasına ve bu kişilerin ülkeye zarar vermesine,
- 5) Ortak bir tarih bilinci oluşmadığı için milletin bütünlüğünün bozulmasına ve ülkenin yozlaşmasına sebep olmuştur.

Bu durum sonucunda

- Devlet adamları özellikle Avrupa'daki gelişmeleri takip etmeye ve batılılaşma çabalarına başlamıştır.
- 1838 yılında askeri okullara öğrenci hazırlamak amacıyla öğretmen kavramı yavaş yavaş ortaya çıkmıştır.
- Tarih dersleri ders kitaplarının yazımı ile eğitime yerleşmeye başladı.
- Ahmet Vefik Paşa "Tarih Felsefesi" isimli derslerini vermeye başladı ve 1872 yılında maarif bakanı oldu.
- 1860 ve 1870 yılları arasında hem erkek hem kızlar için orta dereceli okulların açılması üzerine öğrenciler için ilk tarih ders kitabı yazıldı.

Gibi gelişmeler yaşanmıştır.

b) Osmanlı döneminde müzeciliğin gelişimi

Halkın yararlanabileceği genel bir müze fikri 18. Yüzyılda Fransa'daki doğmuştur. Türk müzeciliğinin kökenleri ise 13. Yüzyıl Selçuklu dönemine dayanmaktadır. Üstelik Tanzimat döneminde Mustafa Sami Efendi Osmanlı'da kalıntı eserlere önem verildiğini göstermek için Fatih Sultan Mehmet tarafından Ayasofya Camii içindeki melek tasvirlerine, İstanbul'un birçok yerindeki dikili taşlar vb. şeyleri "Ezzaman-ı Atıyka'dan" kalmış diyerek yıkılmamasını ve değiştirilmemesini söyleyerek örnek göstermiştir. Kurumsal olarak ilk müzenin kurulması Osman Hamdi Bey tarafından hayata geçirildi. Osman Hamdi Bey, 1883 yılında Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'ni) ile İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni kurdu ve müdürlüklerini üstlenip 29 yıl kadar müdürlüğünü yaptı. Bu sayede kendisi Türkiye'de müzeciliği başlatan isim olarak anılmaya başlandı.

c) Cumhuriyet ve Atatürk dönemindeki tarih öğrenimi ve müzeciliğin gelişimi:

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim sisteminin en büyük ve temel amacı cehaletin giderilmesi olmuştur.

Cumhuriyet rejiminin kültür hareketinin en önemli unsurlarından biri Türk tarihine olmuştur. Her alanda olduğu gibi Türk eğitim sisteminde de katkısı olan Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün o günlerde de tarih dersi programını şekillendirdiği söylenir. Atatürk, müzeler ve mekan gezilerinin kullanılması ile tarih öğretiminden yana bir lider olmuştur. Ülkesinin gençlerinde Türk milliyetçiliği fikrinin ve ortak tarih anlayışının gelişmesini istemiştir. Bu kişilik özelliği dolayısı ile de kendisinin isteği üzerine Ankara'da bir 'Hitit müzesi' açmak için ilk girişim; 1921 yılında dönemin Hars Müdürü Mübarek Galip Bey ve Maarif Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından başlatılmıştır.

Atatürk, yurt gezileri esnasında müzeleri ve eski sanat eserlerini dikkatle incelemiştir. Atatürk'ün müzelere olan bu yaklaşımı Türkiye Cumhuriyeti açısından kültür politikasının önemini gözler önüne sermiştir.

“Büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve geniş medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, incelemek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.” Mustafa Kemal Atatürk - 1931

d) Günümüz Türkiye'sinde tarih öğrenimi ve müzecilik faaliyetleri nasıl yürütülmektedir?

Günümüzde en etkili sınıf dışı eğitim ortaklarından biri olan müzeler; 1980'li yıllardan itibaren dünya genelinde aktif öğrenme yöntemlerinin geliştirilmesine, araştırmaya olan ilginin artmasıyla daha da önem kazanmıştır. Tarih eğitimindeki delile dayalı yaklaşımlar, müzelerin işlevinin önemini göstermiştir. 1988 yılında düzenlenen 12. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararların 17. Maddesi'nde “Okullarda tabiat koleksiyonları, müzeler, sergiler, seralar ve hayvan yetiştirme yerlerinin kurulması; öğrencilerin gözlem, araştırma ve uygulama yapmalarının teşvik edilmesi; çevrede mevcut müzelerin ve benzer yerlerin gezdirilmesi” ifadesi yer almıştır. Türkiye'de bu ve bu gibi ifadeler 1990'lı yıllara kadar söylenmiş fakat genellikle faaliyet göstermeye geçememiştir. Ülkemizde müze eğitimdeki asıl gelişme 1990'lardan sonra yaşanmıştır. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Müzecilik Ana Bilim Dalı'nın, 1998 yılında Ankara Üniversitesi'nde Müze Eğitimi Yüksek Lisans Programı'nın kurulması bu alan için akademik bir zemin oluşturmuş; bu konuda tartışma, araştırma ve projeler yapılarak bir müze eğitimi ortamı oluşmaya başlamıştır. 2007 yılından itibaren Tarih Öğretimi Programlarında, ders anlatımlarında aktif bir şekilde müzecilik faaliyetlerinin kullanılması gerektiği her zaman vurgulanmıştır.

Örneğin 2018 Tarih Öğretim Programı'nda “öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar” arasında müzelerle ilgili olarak şu ifade yer almaktadır:

“Öğretmenler konuların öğretiminde yer temelli öğrenmeye dayalı etkinliklere de yer vermelidirler. Bu çerçevede, öğretmen denetiminde sanal müze ziyaretleri, çevre ve okul imkânları uygun ise tarihi mekân ve müze ziyaretleri yapılmalıdır. Öğretmenler ziyaretlerin; ilişkilendirilen kazanım ve açıklamaları doğrultusunda planlanması, uygulanması ve sonuçlandırılması konusunda gerekli tedbirleri almalıdır.”

<https://muzedetarihdersi.cok>

Yazdığımız, araştırma ve kanıtlara dayanan bu makale sonucunda da görüldüğü üzere müze ve müzecilik faaliyetlerinin tarih öğrenimine katkısının yadsınamaz durumdadır. Gerek ilk bölümlerde belirttiğimiz gibi bireyin gözünde tarih öğrenimini somutlaştırması açısından gerekse son bölümlerde bahsettiğimiz gibi kültürümüzü bize hatırlatarak akılda kalıcı hale getiren müzelerin tarihimiz açısından ne gibi büyük bir önemi olduğunu yeterince iyi açıklayabildiğimizi umuyoruz. Tüm bunlara binaen ülkemizde bireylerin daha aktif bir şekilde müzelerle buluşturulmasının eğer ki bu buluşturma ilk bölümde bahsettiğimiz bazı sorunlar sebebiyle engelleniyorsa sanal müzelerin tercih edilmesinin, tarih öğretmenlerimizin bu gibi durumlarla özel olarak ilgilenmesinin mümkün olacağı şekilde eğitilip göreve getirilmesinin büyük bir önem taşıdığını düşünüyoruz.